

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT 629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04 UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
ZESPÓŁ REALIZACJI 00 - 503 W A R S Z A W A
BADAŃ 621 - 07 - 57, 628 - 90 - 17 TELEFAX 629 - 40 - 89
INTERNET: <http://www.korpo.pol.pl/cbos> E-mail: cbos@pol.pl

BS/179/158/94

DOSTĘPNOŚĆ SZKÓŁ W POLSCE

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, PAŹDZIERNIK '94

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

Początek roku szkolnego i akademickiego to odpowiednia pora na poświęcenie uwagi problemom postrzegania szkoły w polskim społeczeństwie. Wychodząc z założenia, że: ♦ coraz większego znaczenia na rynku pracy i w życiu nabierają kwalifikacje, ♦ w praktyce szkoła podstawowa nie przygotowuje do żadnego zawodu i prawie wszyscy jej absolwenci podejmują dalszą naukę, ♦ w zasadzie nikogo już nie satysfakcjonuje zakończenie edukacji na poziomie szkoły podstawowej¹ - postanowiliśmy zbadać poglądy polskiego społeczeństwa na dostępność kształcenia w naszym kraju.

Pytania poświęcone tej kwestii we wrześniowym sondażu² dotyczyły przede wszystkim: ♦ uwarunkowań wyboru kształcenia ponadpodstawowego, ♦ zasięgu i przyczyn niepodjęcia nauki przez absolwentów szkół podstawowych, ♦ wiedzy i wyobrażeń o stopniu trudności dostania się do różnego rodzaju szkół oraz na studia wyższe, ♦ poglądów na temat odpłatności za naukę w szkołach różnych szczebli. Są to problemy, z którymi się stykają wszyscy kształcący się lub mający dzieci w wieku szkolnym. Realia związane z tymi problemami przesądzają o możliwościach urzeczywistnienia dążeń edukacyjnych lub blokadach na tej drodze.

¹ Por. "Dążenia edukacyjne polskiego społeczeństwa" (Warszawa, styczeń '94), komunikat ze wspólnych badań Centrum Badań Polityki Naukowej i Szkolnictwa Wyższego UW oraz CBOS z listopada '93.

² Wspólne badanie Centrum Badań Polityki Naukowej i Szkolnictwa Wyższego UW oraz CBOS w: "Aktualne problemy i wydarzenia" (52) - zrealizowane w dniach 2-5 września '94 na reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski (N=1219).

Uwarunkowania wyboru szkoły ponadpodstawowej

Z nauki po szkole podstawowej rezygnuje niewielki odsetek absolwentów. Prawie wszyscy więc stykają się, w mniejszym lub większym stopniu, z problemem wyboru szkoły ponadpodstawowej. Zapytaliśmy, co w tej decyzji jest ważne, jakie uwarunkowania - i w jakiej mierze - należy uwzględnić, aby dokonać wyboru racjonalnego. Uzyskane wyniki wykazują, że podstawą wyboru szkoły ponadpodstawowej są najczęściej uzdolnienia i zainteresowania ucznia oraz pewność zatrudnienia absolwentów. Dane dotyczące znaczenia przypisywanego poszczególnym uwarunkowaniom wyboru zawiera tabela 1.

Tabela 1

w procentach

Przesłanki wyboru szkoły ponadpodstawowej	Znaczenie "netto"	Znaczenie poszczególnych uwarunkowań:				
		bardzo duże	raczej duże	raczej małe	bardzo małe	trudno powiedzieć
Uzdolnienia ucznia	93	55	39	1	0	5
Zainteresowania ucznia	89	52	40	2	1	5
Pewność zatrudnienia absolwentów	80	52	35	6	1	6
Poziom nauczania w szkole	76	34	50	7	1	8
Perspektywy dalszej nauki	75	32	51	7	1	9
Profil nauczania w szkole	74	31	51	7	1	10
Koszt nauki	70	36	46	9	3	6
Możliwość szybkiego zdobycia zawodu	51	32	40	17	4	7
Łatwość dostania się do szkoły	26	15	43	24	8	10
Odległość szkoły od domu	6	13	37	30	14	6
Status szkoły - państwowa czy niepaństwowa	-1	14	29	27	17	13
Zawód rodziców lub tradycje zawodowe rodziny	-48	5	16	33	36	10
Kolejność przyjęto na podstawie wartości "znaczenia netto" - jest to różnica między sumą odsetków wskazań na "bardzo duże" i "raczej duże znaczenie" a sumą wskazań na "raczej małe" i "bardzo małe znaczenie".						

Jeśli weźmiemy pod uwagę, jak często poszczególnym uwarunkowaniom przypisywano "bardzo duże znaczenie", to możemy wyodrębnić trzy grupy. Pierwszą stanowią wymienione wyżej trzy czynniki, które można określić jako najważniejsze - ponad połowa ankietowanych nadaje bardzo duże znaczenie uzdolnieniom i zainteresowaniom ucznia oraz pewności zatrudnienia absolwentów.

Do kolejnej grupy zaliczamy pięć uwarunkowań - mających średnią wagę - które za bardzo ważne uznaje około jednej trzeciej respondentów: koszt nauki w szkole, poziom i profil nauczania oraz perspektywy dalszego kształcenia lub szybkiego zdobycia zawodu przez jej absolwentów.

Stosunkowo rzadko przypisywano bardzo duże znaczenie takim czynnikom, jak łatwość dostania się do szkoły, jej status (państwowa - niepaństwowa), odległość od domu oraz to, w jakiej mierze umożliwi ona kontynuację zawodu rodziców.

Poszczególne przesłanki wyboru szkoły mają niejednakowe znaczenie w różnych grupach respondentów, co ilustrują dane dotyczące zróżnicowań ze względu na wybrane cechy społeczno-demograficzne ankietowanych.

♦ uzdolnienia ucznia, a także jego zainteresowania za bardzo ważne uznaje co najmniej dwie trzecie spośród kadry kierowniczej i inteligencji, osób mieszkających w dużych miastach, mających wyższe wykształcenie, uczniów lub studentów oraz deklarujących najwyższe dochody. Taki pogląd wyraża co najwyżej połowa mieszkańców wsi i małych miast, rolników i robotników niewykwalifikowanych, osób z wykształceniem podstawowym, mających najniższe dochody lub co najmniej 65 lat. Warto odnotować, że te kategorie osób częściej niż pozostałe nie potrafią się wypowiedzieć na temat znaczenia uzdolnień czy zainteresowań ucznia przy wyborze szkoły;

♦ pewność zatrudnienia absolwentów jest doceniana szczególnie przez ankietowanych ze średniej wielkości miast, mających wykształcenie średnie lub zasadnicze zawodowe, robotników oraz bezrobotnych. Stosunkowo rzadziej jest to bardzo ważne dla przedstawicieli inteligencji lub osób legitymujących się wyższym wykształceniem;

◆ perspektywy dalszej nauki doceniają najczęściej uczniowie i studenci, przedstawiciele inteligencji, osoby mające wyższe wykształcenie, mieszkające w dużych miastach, a także deklarujące najwyższe dochody;

◆ profil nauczania w szkole za bardzo ważną przesłankę decyzji uważa blisko połowa osób z dużych miast, mających wyższe wykształcenie, reprezentujących inteligencję lub prywatnych przedsiębiorców. Mniejszą wagę przywiązują do tego uwarunkowania osoby najstarsze, mieszkańcy wsi, respondenci mający wykształcenie podstawowe, rolnicy oraz ludzie o bardzo niskich dochodach. Przedstawiciele tych grup najrzadziej uznają profil szkoły za bardzo znaczącą podstawę decyzji, częściej od innych przypisują jej małe znaczenie. Stosunkowo duży odsetek (12-29%) reprezentantów tych kategorii stwierdza, iż nie potrafi ocenić tego znaczenia;

◆ waga poziomu nauczania w szkole jest zróżnicowana w zależności od wieku, wielkości miejsca zamieszkania, wykształcenia, przynależności społeczno-zawodowej i dochodów respondentów. Obserwowane tendencje są podobne jak w przypadku profilu nauczania;

◆ koszt nauki ma bardzo duże znaczenie najczęściej dla mieszkańców małych miast, osób z wykształceniem podstawowym, oceniających własne warunki materialne jako złe, robotników niewykwalifikowanych i rolników, rencistów i emerytów, a także bezrobotnych. Najrzadziej jest to bardzo ważna przesłanka dla respondentów dobrze sytuowanych, reprezentujących kadre kierowniczą i inteligencję oraz dla osób z wyższym wykształceniem. Małą lub bardzo małą rolę koszty nauki odgrywałyby w przypadku około 30% osób z wyższym wykształceniem oraz inteligencji i prywatnych przedsiębiorców;

◆ możliwość szybkiego zdobycia zawodu wpływa przede wszystkim na decyzję mieszkańców miast średniej wielkości, osób mających wykształcenie zasadnicze zawodowe, robotników niewykwalifikowanych i bezrobotnych. Rzadziej ma to duże znaczenie dla respondentów z wykształceniem wyższym, przedstawicieli kadry kierowniczej i inteligencji, prywatnych przedsiębiorców oraz osób dobrze sytuowanych. Te kategorie badanych oczekują od szkoły ponadpodstawowej raczej przygotowania do dalszej nauki niż dobrych perspektyw zawodowych;

◆ łatwość dostania się do szkoły ma największe znaczenie dla osób na najniższym

poziomie wykształcenia, dla rencistów i emerytów oraz bezrobotnych, najmniejsze zaś - dla osób z wykształceniem wyższym, reprezentujących kadre kierowniczą i inteligencję oraz lepiej sytuowanych;

♦ odległość szkoły od domu jest stosunkowo rzadko uznawana za bardzo ważne uwarunkowanie decyzji, szczególnie przez respondentów najmłodszych, zamieszkałych w dużych miastach, mających co najmniej średnie wykształcenie, prywatnych przedsiębiorców, inteligencję oraz najlepiej sytuowanych. W porównaniu z wymienionymi kategoriami przynajmniej dwukrotnie częściej warunek ten uznają za bardzo ważny osoby najstarsze, mieszkające na wsi i w małych miastach, mające podstawowe wykształcenie, najniższe dochody oraz przedstawiciele rolników, rencistów lub emerytów. Im większa miejscowość, w której mieszkają badani, im wyższe mają wykształcenie i dochody, tym częściej odległość szkoły od domu miałyby tylko małe znaczenie;

♦ znaczenie statusu szkoły - państwowa czy niepaństwowa - jest słabo zróżnicowane przez cechy badanych osób. Przy wyborze szkoły jej status najczęściej uznają za bardzo ważny mieszkańcy dużych miast, przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji oraz uczniowie i studenci. Badani z wykształceniem podstawowym, rolnicy, mieszkańcy wsi oraz osoby mające najniższe dochody częściej niż pozostali nie są w stanie ocenić znaczenia tego uwarunkowania;

♦ zawód rodziców lub tradycje zawodowe rodziny to uwarunkowanie, któremu częściej niż ogół respondentów przypisywali duże znaczenie ludzie starsi, mający wykształcenie podstawowe, emeryci lub renciści i bezrobotni, rzadziej zaś uczniowie i studenci, ludzie młodzi, środowiska inteligenckie.

Poziom wykształcenia jest dobrym wskaźnikiem pozycji w społeczeństwie, stanowi również jedno z istotnych uwarunkowań aspiracji i decyzji edukacyjnych. Dane zawarte w tabeli 2 ukazują zróżnicowanie wagi poszczególnych przesłanek wyboru szkoły w zależności od poziomu wykształcenia badanych.

Tabela 2

w procentach

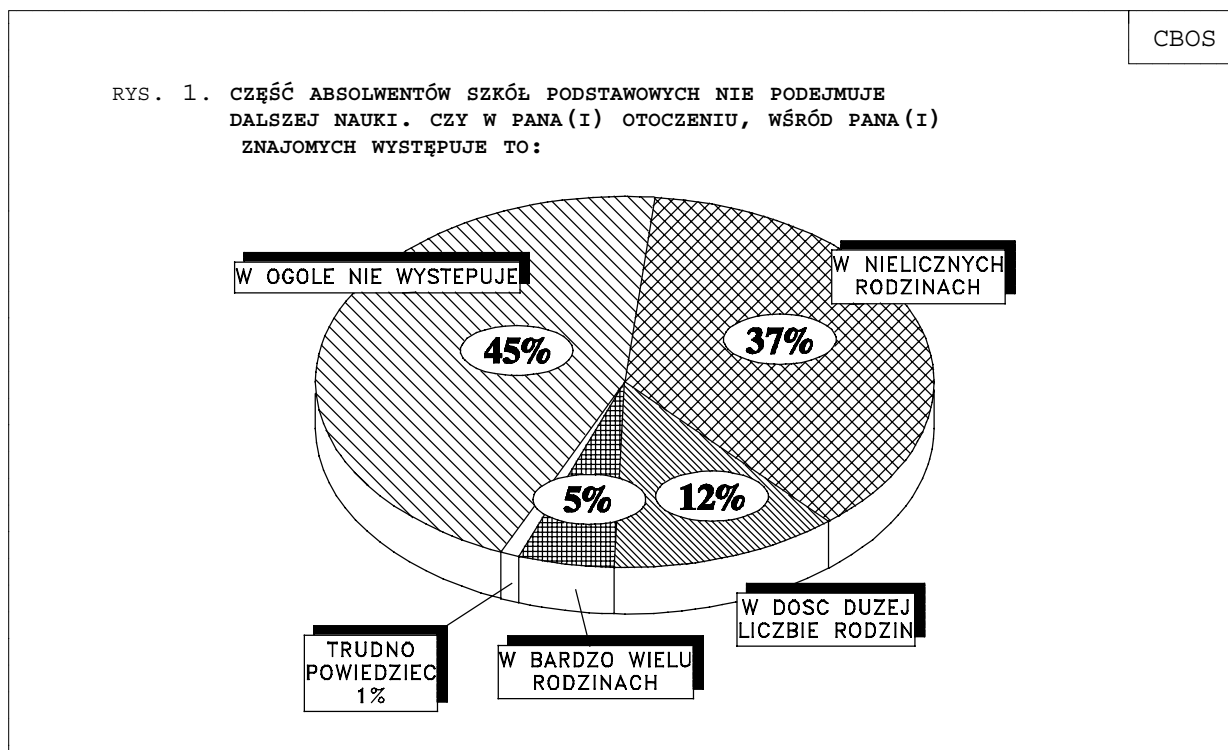
Uwarunkowania mające bardzo duże znaczenie przy wyborze szkoły	Wykształcenie respondentów			
	podstawowe	zasadnicze zawodowe	średnie	wyższe
Uzdolnienia ucznia	42	57	64	65
Zainteresowania ucznia	40	56	60	65
Profil nauczania w szkole	19	32	39	48
Poziom nauczania w szkole	22	37	40	52
Perspektywy dalszej nauki	23	32	40	46
Koszt nauki	42	39	31	13
Odległość szkoły od domu	18	13	9	7
Łatwość dostania się do szkoły	20	15	13	3
Pewność zatrudnienia absolwentów	48	58	56	34
Możliwość szybkiego zdobycia zawodu	33	39	30	16
Zawód rodziców lub tradycje zawodowe rodziny	6	5	5	3
Status szkoły - państwowa czy niepaństwowa	12	13	17	17

Pewność zatrudnienia absolwentów jest na pierwszym miejscu w hierarchii uwarunkowań wśród badanych o niższym poziomie wykształcenia, na trzecim wśród absolwentów szkół średnich, a dopiero na szóstym wśród osób, które ukończyły studia. Do przesłanek, którym w grupach o niższym poziomie wykształcenia nadaje się większą rangę, a w grupach z wykształceniem średnim lub wyższym - mniejszą, należą ponadto: koszt nauki oraz możliwości szybkiego zdobycia zawodu. Z kolei poziom nauczania w szkole oraz perspektywy dalszej nauki zajmują wyższe pozycje w hierarchii uwarunkowań wyboru dla ankietowanych z wykształceniem co najmniej średnim, a niższe dla osób z wykształceniem podstawowym lub zasadniczym zawodowym.

Ludzie, którzy zajmują wyższe pozycje w społeczeństwie - wyznaczone wykształceniem, zawodem czy położeniem materialnym - wybierając szkołę ponadpodstawową częściej niż pozostali kierują się przesłankami intelektualno-poznawczymi, uwzględniają cechy ucznia oraz zalety szkoły. W środowiskach o niższym statusie większe znaczenie mają motywacje zawodowe i nastawienie na minimalizację wysiłku związanego z kształceniem.

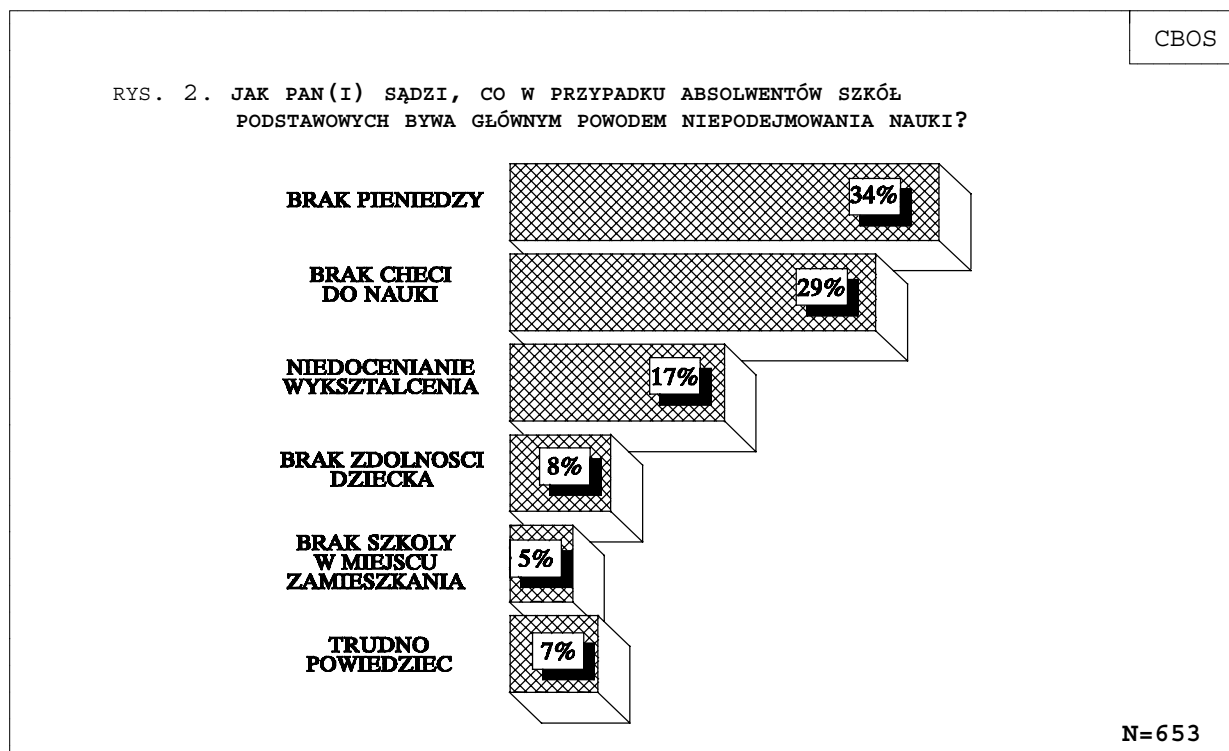
Zakres i przyczyny rezygnacji z nauki

Zgodnie z publikowanymi danymi liczbowymi, około 90% absolwentów szkół podstawowych kontynuuje naukę. Rezygnacja z kształcenia na poziomie ponadpodstawowym należy więc do rzadkości, lecz występuje z różną częstością w poszczególnych środowiskach. Badając problemy dostępności szkoły, zwłaszcza ponadpodstawowej, postawiliśmy pytanie, czy badani postrzegają w swoim środowisku rezygnację młodzieży z nauki w tego typu szkole.

Bardzo wiele osób nie dostrzega - jak widać - w swoim środowisku zjawiska niekontynuowania nauki po ukończeniu szkoły podstawowej. O powszechności kształcenia po szkole podstawowej przekonane są częściej kobiety niż mężczyźni, a przedstawiciele kadry kierowniczej, pracowników umysłowych i prywatnych przedsiębiorców częściej niż robotnicy i rolnicy. Respondenci, którzy mają wyższe wykształcenie, większe dochody lub mieszkają w większych miastach, częściej niż pozostali stwierdzają, że w ich otoczeniu nie występuje zjawisko rezygnacji z dalszej nauki absolwentów szkół podstawowych.

Najczęściej ze zjawiskiem tym spotykają się mieszkańcy wsi, rolnicy, bezrobotni, osoby niezadowolone ze swej sytuacji materialnej oraz mające wykształcenie podstawowe. Na tej podstawie można by przypuszczać, że przyczyny tkwią głównie w sferze materialnej. Uzyskane wyniki potwierdzają, że tak jest istotnie, choć nierzadko respondenci wskazywali inne powody. (Na pytanie dotyczące przyczyn rezygnacji odpowiadali tylko ci ankietowani, którzy z tym zjawiskiem zetknęli się w swoim otoczeniu.)

Brak pieniędzy jako powód ograniczający możliwość kształcenia wskazuje co trzeci respondent, lecz częściej stwierdzają to osoby na niższym poziomie wykształcenia, robotnicy i rolnicy oraz prawie co druga osoba spośród mających najniższe dochody. Rzadziej niż inni w braku pieniędzy widzą powód tej rezygnacji osoby najmłodsze (do 24 roku życia), mieszkające w największych miastach, mające wykształcenie średnie lub wyższe, uczniowie i studenci oraz - co oczywiste - osoby mające dobre warunki materialne.

Inny znaczący powód tej rezygnacji to brak chęci do nauki, szczególnie często postrzegany w dużych miastach, środowiskach inteligentnych i prywatnych przedsiębiorców. Niedoceniaenie wykształcenia jest podkreślane znacznie częściej niż przeciętnie przez uczniów i studentów, osoby młodsze lub badanych mających wyższe wykształcenie.

Występuje związek między częstością postrzegania w danym środowisku zjawiska rezygnacji z nauki a tym, jakie przyczyny są temu przypisywane. Ankietowani, którzy rzadko stykają się z niepodejmowaniem nauki przez absolwentów szkoły podstawowej, częściej sądzą, że rezygnacja z nauki wynika z niedoceniaenia wykształcenia lub braku chęci do jego zdobywania. Respondenci, którzy częściej mają do czynienia z tym zjawiskiem, przyczyny tego upatrują raczej w sytuacji materialnej rodzin.

Poglądy na stopień trudności dostania się do szkół

Młodzież wybiera szkoły ponadpodstawowe różniące się m.in. popularnością wśród kandydatów oraz wymaganiami, jakie muszą oni spełniać. Jak wykazały deklaracje ankietowanych, stosunkowo dużo osób (58%) kierowałoby się przy wyborze szkoły łatwością dostania się, czyli niskimi wymaganiami w stosunku do kandydatów.

W badaniu postawiono pytanie, jak respondenci widzą szanse podjęcia nauki w różnego typu szkołach - wyodrębnionych ze względu na poziom kształcenia, status (państwowe - niepaństwowe) oraz odpłatność (tabela 3).

Na uwagę zasługuje znaczący odsetek ankietowanych, którzy sądzą, że bardzo łatwo można się dostać do zasadniczych szkół zawodowych, średnich szkół niepaństwowych oraz na studia w wyższych szkołach prywatnych. Niewielka liczba osób postrzega bardzo duże trudności w dostaniu się do prawie wszystkich wymienianych w pytaniu szkół. Jedynie w odniesieniu do bezpłatnych studiów w uczelniach państwowych 20% odpowiadających uważa, że dostać się na nie jest bardzo trudno.

Tabela 3

w procentach

Typy szkół	Czy obecnie jest łatwo czy trudno dostać się do szkół?				
	bardzo łatwo	raczej łatwo	raczej trudno	bardzo trudno	trudno powiedzieć
Licea ogólnokształcące	4	34	35	3	24
Technika, licea zawodowe	3	31	38	4	24
Zasadnicze szkoły zawodowe	17	48	12	1	22
Średnie szkoły państwowe	4	38	28	2	28
Średnie szkoły niepaństwowe	10	31	19	3	37
Studia bezpłatne w uczelniach państwowych	2	9	40	20	29
Studia odpłatne w uczelniach państwowych	5	33	22	4	36
Studia w wyższych szkołach prywatnych	12	25	16	5	42

Jeżeli odpowiedzi połączymy w dwie grupy: "łatwo się dostać", "trudno się dostać", to zauważymy, że w odniesieniu do bezpłatnych studiów w państwowych uczelniach odsetek osób postrzegających, że trudno się do nich dostać jest wielokrotnie (ponad 5-krotnie) wyższy niż odsetek stwierdzających, że łatwo. Studia odpłatne są postrzegane jako łatwiej dostępne. Jeżeli chodzi o kształcenie ponadpodstawowe, to badani za najbardziej dostępne uważają zasadnicze szkoły zawodowe. Osób stwierdzających, że łatwo jest się do nich dostać, jest pięciokrotnie więcej niż mających przeciwne zdanie. W odniesieniu do liceum ogólnokształcącego odpowiedzi są równo podzielone.

Tak więc najmniej trudności postrzega się w pokonaniu barier selekcyjnych w przypadku zasadniczych szkół zawodowych, największe - w przypadku studiów bezpłatnych w uczelniach państwowych.

Okazuje się, że znaczny odsetek badanych nie ma zdania na temat dostępności poszczególnych typów kształcenia. Ocena szkół lub sposobów edukacji istniejących w Polsce od niedawna sprawia stosunkowo więcej trudności. W niektórych środowiskach nie uformowały się jeszcze opinie o możliwościach dostania się na państwowe studia odpłatne oraz do niepaństwowych szkół średnich i wyższych. Warto odnotować, że wspomniany brak zdania na temat dostępności poszczególnych rodzajów kształcenia wiąże się z wiekiem, poziomem wykształcenia, zawodem i oceną własnej sytuacji materialnej, a także z wielkością miejsca zamieszkania. Przykładowo w odniesieniu do liceum ogólnokształcącego brak zdania zadeklarowało 7% osób najmłodszych (do 24 lat), a 49% najstarszych (65 i więcej lat), 6% spośród mających wykształcenie wyższe, a 38% - podstawowe, 5% reprezentantów środowisk inteligentnych, 6% uczniów i studentów, a 33% - rolników i 39% spośród rencistów i emerytów.

Oceny stopnia trudności dostania się do poszczególnych rodzajów szkół są także zróżnicowane w zależności od cech społeczno-demograficznych. Osoby młodsze, z dużych miast, mające wykształcenie wyższe, dobrze sytuowane, a także przedstawiciele inteligencji oraz uczący się częściej niż inni uważają, że do szkół jest łatwo się dostać. Respondenci starsi, mieszkający na wsi, mający wykształcenie podstawowe, złą sytuację materialną oraz rolnicy zdecydowanie rzadziej od pozostałych uznają wymienione typy szkół za łatwo dostępne. Dla przykładu omówioną tendencję przedstawiono w tabeli 4. Zawiera ona wskazania osób, które stwierdzają, że łatwo się dostać do poszczególnych typów szkół, uzależnione od ich poziomu wykształcenia.

Tabela 4

w procentach

Typy szkół	Respondenci według których łatwo dostać się do szkół, mający wykształcenie:			
	podstawowe	zasadnicze zawodowe	średnie	wyższe
Liceum ogólnokształcące	26	42	44	58
Technika, licea zawodowe	25	36	40	52
Zasadnicze szkoły zawodowe	51	70	73	81
Średnie szkoły państwowe	28	43	50	62
Średnie szkoły niepaństwowe	32	39	50	49
Studia bezpłatne w uczelniach państwowych	6	10	13	26
Studia odpłatne w uczelniach państwowych	26	34	52	50
Studia w wyższych szkołach prywatnych	27	33	52	37

Podsumowując można stwierdzić, iż im wyższe aspiracje edukacyjne mają respondenci, tym większe jest ich rozeznanie w dostępności kształcenia oraz większa skłonność do wyrażania opinii o łatwości dostania się do poszczególnych szkół. Niższe aspiracje edukacyjne są zbieżne z mniejszym rozeznanie w dostępności szkół, a także z częstszym postrzeganiem trudności dostania się do nich.

Z danych przytoczonych wcześniej wynikało, że respondenci jako trudno dostępne najczęściej oceniali studia bezpłatne w wyższych uczelniach. Opinia taka ukształtowała się w Polsce w ciągu wielu lat limitowania miejsc w szkołach wyższych i ostrej selekcji kandydatów na studia. Zawsze jednak występowało duże zróżnicowanie dostępności poszczególnych kierunków studiów, które obecnie jeszcze wzrosło. Na niektóre kierunki bowiem dokonuje się ostrej selekcji, na inne zaś kryteria przyjęć są łagodne lub przyjmuje się wszystkich chętnych. Ta ostatnia kwestia dotyczy głównie studiów odpłatnych, co - jak widać z cytowanych wcześniej wyników - jest dostrzegane przez badanych.

Wielu ankietowanych nie potrafiło odpowiedzieć, na które kierunki studiów łatwo się dostać, a na które trudno. Prawie połowa badanych nie wskazała kierunku, na który dostać się najłatwiej, a ponad jedna trzecia nie знаła tych, na które - najtrudniej.

Tabela 5

w procentach

Kierunki studiów	Na jakie kierunki studiów dostać się jest:	
	najłatwiej	najtrudniej
Pedagogiczne, nauczycielskie	10	1
Humanistyczne, społeczne	15	10
Prawno-administracyjne	1	24
Matematyczno-przyrodnicze	19	8
Ekonomiczne	3	22
Techniczne	12	7
Rolnicze	10	0
Medyczne	1	39
Inne kierunki *	3	4
Inne odpowiedzi **	3	1
Trudno powiedzieć	49	37
Liczba osób	1218	1216

* Artystyczne, wychowanie fizyczne, wojskowe, teologiczne, te grupy kierunków połączono, ponieważ były one rzadko wskazywane.
** Odpowiedzi opisowe

Wiedza lub wyobrażenia o tym, gdzie dostać się łatwo, a gdzie trudno, zależą od wieku, miejsca zamieszkania, poziomu wykształcenia, zawodu i położenia materialnego badanych. Ludzie młodszy, mieszkający w dużych miastach, mający wyższe wykształcenie, lepszą sytuację materialną oraz przedstawiciele inteligencji, pracownicy umysłowi, studenci i uczniowie częściej od pozostałych wyrażają swoją opinię o kierunkach najłatwiej lub najtrudniej dostępnych. Różnice w tym zakresie są bardzo duże między kategoriami osób wyodrębnionymi według poszczególnych cech. Przykładowo spośród osób z wyższym wykształceniem tylko 13% nie wymienia kierunku, na który dostać się najłatwiej, a 7% najtrudniej dostępnego, podczas gdy wśród respondentów z wykształceniem podstawowym odpowiednio - 72% i 60%.

Kierunki, na które dostać się najłatwiej, są - zdaniem badanych osób - rozproszone, znajdują się w różnych grupach, głównie jednak są to kierunki humanistyczne, matematyczno-przyrodnicze, techniczne, rolnicze i pedagogiczne. Prawie nie wskazuje się - jako łatwo dostępnych - kierunków medycznych i prawa. Wraz z ekonomicznymi dominują one bowiem wśród tych, na które, w opinii ankietowanych, dostać się najtrudniej. Żadnego z kierunków rolniczych nie zaliczano do najtrudniej dostępnych, a humanistyczne i pedagogiczne wymieniano jedynie sporadycznie.

Poszczególne grupy badanych niejednakowo postrzegają dostępność studiów. O tym, że najłatwiej jest dostać się na studia pedagogiczne, przekonanych jest pięć razy więcej osób z małych miast niż z dużych, prawie cztery razy więcej przedstawicieli inteligencji niż robotników niewykwalifikowanych. Częstość deklarowania poglądu, iż kierunki najłatwiej dostępne znajdują się w grupie dyscyplin ścisłych, rośnie wraz z poziomem wykształcenia ankietowanych. Natomiast lokowanie ich w grupie rolniczej jest tym rzadsze, im wyższe wykształcenie respondentów. Warto zwrócić uwagę na odpowiedzi rolników: jako łatwo dostępne najczęściej spośród wszystkich wymieniali oni kierunki rolnicze, ponadto robili to częściej niż jakakolwiek inna grupa wyróżniona ze względu na cechy społeczno-demograficzne (aż 63% spośród rolników, którzy wskazywali kierunki łatwo dostępne, podczas gdy spośród pracowników fizyczno-umysłowych - tylko 7%). Kierunki techniczne jako te, na które dostać się najłatwiej, częściej od pozostałych wymieniają: mężczyźni, mieszkańcy dużych miast oraz respondenci z wyższym wykształceniem.

Dyscypliny humanistyczne, ekonomiczne, matematyczno-przyrodnicze i techniczne są w miarę wzrostu wykształcenia ankietowanych coraz częściej postrzegane jako te, na które trudno się dostać. Przeciwna tendencja występuje w przypadku opinii o medycynie, którą za trudno dostępną najczęściej uważają badani z wykształceniem podstawowym, o wiele rzadziej - z wyższym. Pogląd, iż medycyna to kierunek studiów, na który najtrudniej się dostać, częściej od innych wyrażają ludzie starsi, mieszkańcy średnich miast, rolnicy i pracownicy fizyczno-umysłowi. Przekonanie o tym, że najtrudniej dostać się na prawo, jest słabo zróżnicowane przez wykształcenie ankietowanych.

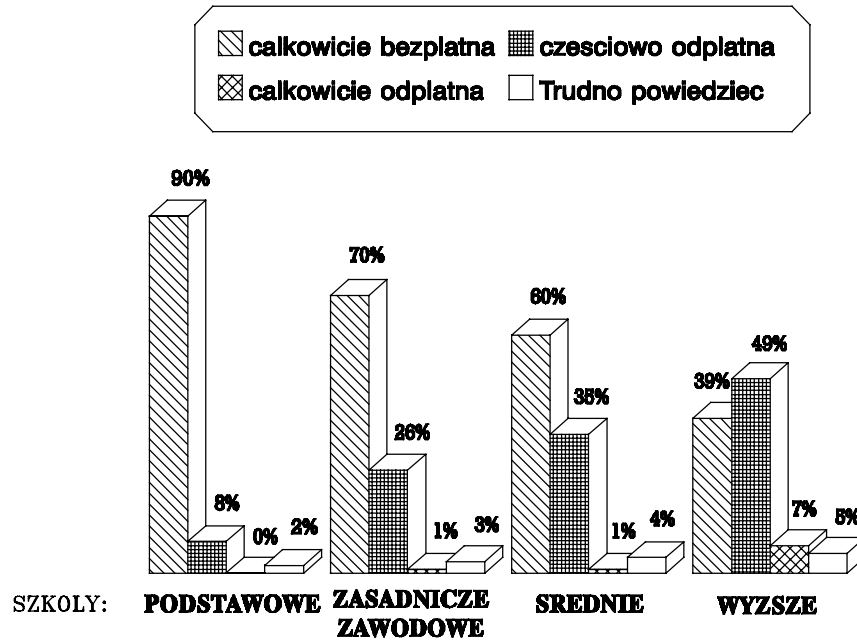
Na podstawie wyników badania można więc stwierdzić, iż znaczna część osób nie ma wyrobionego zdania na temat dostępności studiów wyższych. Od lat bardzo trudno jest dostać się na medycynę, czego społeczeństwo jest świadome. W ostatnim okresie wskutek rosnących potrzeb na rynku pracy ogromnie wzrosła popularność studiów prawniczych i ekonomicznych, toteż dostanie się na te kierunki, zwłaszcza na studia bezpłatne, jest dość trudne i na ogół poprzedzone bardzo ostrą selekcją kandydatów. Natomiast większe możliwości studiowania na tych kierunkach są na uczelniach odpłatnych.

Odpłatność za naukę

Problem odpłatności za naukę w szkołach nabiera coraz większego znaczenia, a jednocześnie wywołuje wiele nieporozumień. Czy jest jeszcze bezpłatna nauka? W szkołach państwowych nie ma oficjalnego chesnego, ale płaci się m.in. za podręczniki, zeszyty, pomoce szkolne, tzw. zajęcia pozalekcyjne, komitet rodzicielski. Problem ten ma tym większe znaczenie, że występująca równolegle tzw. zła kondycja systemu oświaty - obejmująca zarówno sytuację ekonomiczną szkół, wysokość wynagrodzeń nauczycieli, poziom i programy nauczania - jest bezpośrednio odczuwana przez uczniów, studentów i niekiedy wiązana właśnie z problemem odpłatności. Od kilku lat rośnie liczba szkół pobierających opłaty - dotyczy to: na poziomie podstawowym i średnim - szkół niepaństwowych, a na poziomie wyższym - również państwowych.

Prawie powszechne jest przekonanie, że całkowicie bezpłatna powinna być nauka w szkołach podstawowych (rys. 3). Podobna opinia zdecydowanie przeważa w odniesieniu do szkół ponadpodstawowych, natomiast za darmową nauką w szkołach wyższych jest mniejszość. Jeśli chodzi o zgodę na odpłatność, to jedynie w odniesieniu do wyższych uczelni znaczący statystycznie odsetek respondentów wybrał wariant "całkowitej odpłatności". Blisko połowa badanej populacji opowiedziała się za częściową odpłatnością za studia. Zgoda na opłaty - ale częściowe - występuje tym częściej, im wyższego poziomu edukacji to dotyczy.

RYS. 3. CO SĄDZI PAN(I) O ODPLATNOŚCI ZA NAUKĘ?
CZY NAUKA W SZKOŁACH POWINNA BYĆ:

Stanowisko w kwestii "płacić czy nie płacić za naukę" różnicuje przede wszystkim wykształcenie ankietowanych, płeć oraz miejsce zamieszkania (tab. 6)³. Za bezpłatną nauką w szkołach poszczególnych poziomów są częściej kobiety niż mężczyźni, stanowisko takie występuje tym częściej, im niższe jest wykształcenie respondentów. Miejsce zamieszkania różnicuje wypowiedzi na ten temat w sposób niejednorodny, przy czym główny podział przebiega między miastem a wsią - mieszkańcy wsi częściej są za darmową nauką.

³ Nie dotyczy to opinii o opłatach w szkołach podstawowych - w tym przypadku w zasadzie nie występują istotne zróżnicowania opinii ze względu na cechy społeczno-demograficzne badanych. Z tego powodu, jak i ze względu na bardzo małą liczebność tej grupy, pominięto w tabeli 6 i dalszym omówieniu opinie o tym poziomie kształcenia.

Tabela 6

w procentach

Cechy społeczno-demograficzne respondentów	Wskazania, że nauka powinna być bezpłatna w szkołach:			Wskazania, że nauka powinna być częściowo odpłatna w szkołach:		
	zasadniczych zawodowych	średnich	wyższych	zasadniczych zawodowych	średnich	wyższych
Płeć						
Kobiety	72	63	42	23	32	47
Mężczyźni	68	57	35	29	38	51
Poziom wykształcenia						
Podstawowe	72	67	49	20	25	38
Zasadnicze zawodowe	71	58	42	27	39	48
Średnie	69	57	32	29	40	55
Wyższe	62	49	13	37	51	77
Miejsce zamieszkania						
Wieś	74	66	44	21	28	44
Miasto:						
do 20 tys. mieszkańców	67	53	35	28	41	53
21-100 tys.	69	55	38	29	42	52
101-500 tys.	67	60	43	30	37	43
od 501 tys.	68	55	23	27	37	62

Ankietowani z wykształceniem wyższym oraz mieszkańcy dużych miast znacznie częściej niż ogół respondentów opowiadają się za odpłatnością nauki, zwłaszcza w przypadku szkół wyższych.

Zgodę na opłacanie nauki w szkołach ponadpodstawowych i wyższych częściej niż ogół wyrażali badani w wieku do 24 lat, prywatni przedsiębiorcy, przedstawiciele inteligencji oraz osoby deklarujące wyższe dochody.

Jedynie 9% ankietowanych uważa, że na wszystkich 4 poziomach nauczania powinny być pobierane opłaty za naukę. Z kolei za bezpłatną nauką na wszystkich szczeblach kształcenia opowiedziało się 38% badanych. Stanowisko takie zajmują przede wszystkim ankietowani w wieku od 44 do 54 lat, mieszkańcy wsi, osoby z wykształceniem podstawowym, emeryci, bezrobotni, uczniowie i studenci, respondenci deklarujący najniższe dochody.

W kwestii bezpłatnej nauki w szkołach wystąpiła wśród ankietowanych charakterystyczna prawidłowość (tab. 7). Jeśli ktoś deklaruje, że w szkole wyższego szczebla edukacji nauka powinna być bezpłatna, to z bardzo dużym prawdopodobieństwem można stwierdzić, że takie samo stanowisko zajął w odniesieniu do szkół niższego szczebla.

Tabela 7

w procentach

Wskazania, że nauka powinna być bezpłatna w szkołach:	Wskazania, że nauka powinna być bezpłatna w szkołach:			
	podstawowych	zasadniczych zawodowych	średnich	wyższych
- podstawowych	X	77	66	44
- zasadniczych zawodowych	99	X	83	55
- średnich	99	97	X	65
- wyższych	100	98	99	X

Ankietowanych, którzy opowiedzieli się za stosowaniem opłat za naukę (w odniesieniu do szkół podstawowych była to nieliczna grupa), zapytano, ile w przybliżeniu taka odpłatność powinna wynosić. Średnie miesięczne opłaty, wyliczone na podstawie wypowiedzi respondentów, kształtowały się następująco:

Szkoły:

- ◆ podstawowe (N=90) 240,3 tys. zł
- ◆ zasadnicze zawodowe (N=273) 342,0 tys. zł
- ◆ średnie (N=377) 421,5 tys. zł
- ◆ wyższe (N=577) 765,9 tys. zł

Jak można było się spodziewać, im wyższy szczebel edukacji, tym większe proponowane kwoty (różnica między średnią odpłatnością w szkole podstawowej i wyższej jest ponad 3-krotna). W przypadku szkół podstawowych, zasadniczych zawodowych oraz średnich najniższą wymienianą kwotą było 10 tys. zł, w przypadku szkół wyższych - 50 tys., a więc wielkości symboliczne (podawały je pojedyncze osoby). Kwoty maksymalne były następujące: dla szkół podstawowych 2 mln (tylko 3 osoby podały kwoty wyższe niż 500 tys. zł), zasadniczych szkół zawodowych - 4,5 mln, średnich - 5,5 mln, wyższych - 7,5 mln.

Większe opłaty za naukę w szkołach ponadpodstawowych i wyższych proponowali prywatni przedsiębiorcy, pracownicy fizyczno-umysłowi, osoby mające dzieci w wieku do lat 15.

Niższe opłaty natomiast podawali z reguły najmłodsi ankietowani (do 24 lat), uczniowie i studenci, emeryci, osoby deklarujące najniższe dochody.

Kolejnym problemem poddanym respondentom pod rozważenie jest różnicowanie odpłatności. Część badanych nie odpowiedziała na to pytanie, konsekwentnie nie ustosunkowując się do kwestii odpłatności za naukę. Można przypuszczać, że - ich zdaniem - w żadnej sytuacji nie powinno się takich opłat wprowadzać (tab. 8).

Najszerzej akceptowane jest uzależnianie opłat od sytuacji materialnej uczniów. Zgadza się z tym ponad połowa ankietowanych, jeśli chodzi o szkoły ponadpodstawowe i wyższe, oraz mniej niż połowa w przypadku szkół podstawowych.

Odpłatność w wysokości jednakowej dla wszystkich uzyskała aprobatę tylko jednej piątej respondentów (nie ma różnic w odsetkach dla poszczególnych poziomów kształcenia).

Najbardziej zróżnicowane - w zależności od szczebla edukacji - są opinie o łączeniu wyników w nauce z odpłatnością. Im wyższy poziom kształcenia, tym częstsza zgoda badanych na stosowanie tej zasady (od 24% dla szkół podstawowych do 51% dla wyższych uczelni).

Tabela 8

w procentach

Czy odpłatność za naukę powinna być:	Szkoły:			
	podstawowe	zasadnicze zawodowe	średnie	wyższe
- zależna od sytuacji materialnej:				
Tak	46	52	54	59
Nie	27	25	24	23
Nie wiem	14	12	12	11
Brak odpowiedzi	13	10	9	7
- zależna od wyników w nauce:				
Tak	24	31	38	51
Nie	47	44	39	30
Nie wiem	16	14	13	12
Brak odpowiedzi	13	10	9	7
- jednakowa dla wszystkich				
Tak	21	21	21	20
Nie	49	53	55	59
Nie wiem	17	16	15	15
Brak odpowiedzi	13	10	9	7

Za uzależnianiem odpłatności za naukę od sytuacji materialnej częściej niż przeciętnie opowiadają się badani mieszkający w małych miastach, robotnicy wykwalifikowani, osoby zadowolone ze swej sytuacji materialnej. W przypadku zasadniczych szkół zawodowych także mieszkańcy dużych miast. Ponadto w odniesieniu do szkół podstawowych i ponadpodstawowych osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym, a do wyższych uczelni - z wykształceniem wyższym. Przeciwnikami takiej zasady są natomiast z reguły osoby w wieku od 25 do 34 lat, a także mieszkańcy dużych miast (to ostatnie nie dotyczy szkół zasadniczych).

Zwolennikami uwzględniania wyników w nauce przy ustalaniu opłat - w odniesieniu do szkół ponadpodstawowych i wyższych - są częściej niż ogół respondentów zadowolonych ze swej sytuacji materialnej, mający wyższe wykształcenie, przedstawiciele inteligencji i kadry kierowniczej. Przeciwnikami są natomiast osoby w wieku od 25 do 34 lat, pracownicy fizyczno-umysłowi, a w przypadku szkół średnich i wyższych - ankietowani mający wykształcenie zasadnicze zawodowe.

Jeśli chodzi o zwolenników odpłatności jednakowej dla wszystkich, to większą częstością wskazań wyróżniali się mieszkańcy dużych miast, ponadto w przypadku zasadniczych szkół zawodowych - robotnicy niewykwalifikowani, a w przypadku szkół średnich - prywatni przedsiębiorcy. Przeciwnikami równych opłat są osoby w wieku od 25 do 34 lat, mieszkańcy małych miast, przedstawiciele kilku grup zawodowych: inteligencji i kadry kierowniczej, pracowników umysłowych i fizyczno-umysłowych, robotników wykwalifikowanych.

Zwolennicy stosowania opłat w szkołach ponadpodstawowych i wyższych znacznie częściej niż ogół respondentów opowiadali się za uzależnianiem ich wysokości zarówno od sytuacji materialnej, jak i wyników w nauce.

Zdaniem 32% badanych, odpłatność w żadnym z poziomów szkół nie powinna zależeć od sytuacji materialnej. Sądzą tak zwłaszcza ankietowani najstarsi (od 65 lat), mieszkańcy średnich miast, osoby z wykształceniem podstawowym, uczniowie, osoby o najniższych dochodach, respondenci, którzy mają na utrzymaniu dzieci w wieku od 7 do 15 lat.

Niewiele większa grupa badanych (37%) jest zdania, że w szkołach wszystkich szczebli należy uzależniać odpłatność od sytuacji materialnej. Proponują to zwłaszcza: najmłodsi, mieszkańcy miasteczek liczących do 100 tys., osoby mające wykształcenie zasadnicze zawodowe, przedstawiciele inteligencji i kadry kierowniczej, pracownicy fizyczno-umysłowi, respondenci dobrze oceniający swoje warunki materialne.

Tabela 9

w procentach

Odpłatność powinna (nie powinna):	W żadnym z poziomów szkół	We wszystkich poziomach szkół
- zależeć od sytuacji materialnej	32	37
- zależeć od wyników w nauce	44	21
- być jednakowa dla wszystkich	70	12

W opinii 44% respondentów, na żadnym poziomie kształcenia odpłatność nie powinna zależeć od wyników w nauce. Opowiadają się za tym zwłaszcza mieszkańcy średnich miast (100-500 tys.), osoby z wykształceniem podstawowym, rolnicy, uczniowie, bezrobotni, gospodynie domowe, osoby o najniższych dochodach.

O połowę mniejsza grupa (21%) sądzi, że we wszystkich szkołach należy uzależniać odpłatność od wyników w nauce. Opinię taką prezentują zwłaszcza: mieszkańcy miasteczek liczących od 20 do 100 tys. ludności, robotnicy, uczniowie, osoby o wysokich dochodach, zadowolone ze swej sytuacji materialnej.

Zdaniem 70% badanych, na żadnym poziomie edukacji odpłatność nie powinna być jednakowa dla wszystkich. Sądzą tak zwłaszcza przedstawiciele inteligencji i kadry kierowniczej oraz osoby mające dzieci w wieku od 19 lat.

Stosunkowo niewielka grupa ankietowanych (12%) uważa, że w szkołach wszystkich szczebli kształcenia należy ustalać odpłatność jednakową dla wszystkich. Większą niż przeciętnie częstością takiego stanowiska wyróżniają się jedynie uczniowie oraz gospodynie domowe.

Opinie ankietowanych o odpłatności za naukę są zróżnicowane zależnie od poziomu szkoły, którego dotyczą. Im jest on wyższy, tym częściej akceptowane są opłaty. Jeśli chodzi natomiast o zróżnicowanie opinii zależne od cech społeczno-demograficznych respondentów, to widoczna jest następująca zależność. Wśród osób reprezentujących środowiska o niższym statusie społecznym (ze względu na zawód, wykształcenie, dochody) częściej występuje przekonanie, że nauka we wszystkich typach szkół powinna być bezpłatna. Są to jednocześnie środowiska o niższych aspiracjach edukacyjnych⁴. Z kolei wśród przedstawicieli środowisk o wyższym statusie i wyższych aspiracjach edukacyjnych częściej dopuszcza się odpłatność i to zróżnicowaną zależnie od sytuacji materialnej lub wyników w nauce (zwłaszcza w odniesieniu do wyższych uczelni).

Omówione wyniki badań wskazują, że wprawdzie wszyscy doceniają i uznają za konieczne dalsze kształcenie po szkole podstawowej, jednak przy wyborze tego kształcenia kładą nacisk na bardzo różne sprawy. Dla jednych ważny jest pewien rodzaj samorealizacji, akcentują więc to, aby szkoła rozwijała uzdolnienia i zainteresowania dziecka, by miała odpowiedni do tego profil i poziom oraz otwierała możliwości dalszego kształcenia. Inni, nie lekceważąc poprzednich elementów, cenią sobie perspektywy zawodowe uzyskiwane po ukończeniu szkoły, a jeszcze inni uzależniają wybór szkoły od pozaedukacyjnych uwarunkowań.

Niepodejmowanie nauki przez absolwentów szkół podstawowych dostrzega około połowy badanych, a przyczyny tego zjawiska upatrują oni głównie w braku pieniędzy, braku chęci do nauki oraz w niedocenianiu wykształcenia.

Wśród szkół na poziomie ponadpodstawowym ankietowani za najbardziej dostępne uważają zasadnicze szkoły zawodowe. Przez dziesięciolecia kształciło się w nich bardzo dużo młodzieży (50-60%), a jednocześnie były one mniej atrakcyjne niż średnie szkoły maturalne.

⁴ Por. komunikat "Dążenia edukacyjne...", op. cit.

Warto podkreślić, że do tychże szkół średnich, w opinii badanych, stosunkowo łatwo można się dostać. Trudna do pokonania bariera pojawia się na poziomie szkół wyższych, zwłaszcza bezpłatnych studiów w uczelniach państwowych. Tworzone w ostatnich latach odpłatne formy kształcenia - zarówno na poziomie średnim, jak i wyższym - są postrzegane jako łatwiej dostępne.

Badane osoby akceptują wprowadzenie opłat za nauczanie, ale dopiero na poziomie szkoły ponadpodstawowej, a w jeszcze szerszym zakresie - w odniesieniu do wyższych uczelni. Szkoła podstawowa - która jest obowiązkowa - powinna być, według nich, całkowicie bezpłatna. Ankietowani zgadzają się jedynie na opłaty częściowo pokrywające koszty nauki. Wysokość proponowanych kwot jest także tym wyższa, im wyższy jest poziom kształcenia. Ponadto rzadko aprobowane są opłaty jednakowe dla wszystkich. Warto odnotować, że proponowane kwoty są stosunkowo niskie w porównaniu z faktycznymi opłatami w wielu szkołach niepaństwowych.

Analiza wyników tego badania wykazuje, że w środowiskach charakteryzujących się wyższymi aspiracjami edukacyjnymi mamy rzadko do czynienia z niepodejmowaniem nauki po ukończeniu szkoły podstawowej, wybór rodzaju dalszej nauki dokonuje się z uwzględnieniem cech ucznia i jakości kształcenia, a szkoły są postrzegane raczej jako łatwo dostępne. Jednocześnie w tych środowiskach występuje większa gotowość do ponoszenia kosztów związanych z kształceniem. Niższym aspiracjom edukacyjnym częściej towarzyszy rezygnacja z kontynuowania nauki, a jeżeli się ją podejmuje, to wybór dokonywany jest z uwzględnieniem czynników minimalizujących wysiłki. W tych środowiskach szkoły postrzega się jako raczej trudno dostępne, częściej również oczekuje się nauczania bezpłatnego.

Opracowały

Hanna GULCZYŃSKA

Mirosława JASTRZĄB-MROZICKA

1. Region północny:

09 woj. elbląskie
10 woj. gdańskie
17 woj. koszalińskie
26 woj. olsztyńskie
39 woj. słupskie
41 woj. szczecińskie

2. Region zachodni:

11 woj. gorzowskie
12 woj. jeleniogórskie
20 woj. legnickie
45 woj. wałbrzyskie
47 woj. wrocławskie
49 woj. zielonogórskie

3. Region środkowozachodni:

05 woj. bydgoskie
13 woj. kaliskie
16 woj. konińskie
21 woj. leszczyńskie
29 woj. pilskie
32 woj. poznańskie
44 woj. toruńskie
46 woj. włocławskie

4. Region środkowy:

01 woj. warszawskie
07 woj. ciechanowskie
24 woj. łódzkie
30 woj. piotrkowskie
31 woj. płockie
34 woj. radomskie
37 woj. sieradzkie
38 woj. skierniewickie

5. Region wschodni:

02 woj. białsko-podlaskie
03 woj. białostockie
06 woj. chełmskie
22 woj. lubelskie
23 woj. łomżyńskie
28 woj. ostrołęckie
36 woj. siedleckie
40 woj. suwalskie
48 woj. zamojskie

6. Region południowo-wschodni:

15 woj. kieleckie
18 woj. krakowskie
19 woj. krośnieńskie
25 woj. nowosądeckie
33 woj. przemyskie
35 woj. rzeszowskie
42 woj. tarnobrzeskie
43 woj. tarnowskie

7. Region południowo-zachodni:

04 woj. bielskie
08 woj. częstochowskie
14 woj. katowickie
27 woj. opolskie

Tabela 1. Część absolwentów szkół podstawowych nie podejmuje dalszej nauki.
 Czy w Pana(i) otoczeniu, wśród Pana(i) znajomych występuje to:
 1 - w bardzo wielu rodzinach; 2 - w dość dużej liczbie rodzin;
 3 - w nielicznych rodzinach; 4 - w ogóle nie występuje (%)

	1	2	3	4	Liczba osób
Ogółem	5	12	37	46	1204
Płeć					
Mężczyźni	6	15	37	41	558
Kobiety	4	10	37	50	645
Wiek					
do 24 lat	7	13	48	33	148
25-34	6	9	40	45	194
35-44	4	11	37	48	274
45-54	3	12	35	50	165
55-64	4	14	29	53	204
65 lat i więcej	7	16	34	43	218
Miejsce zamieszkania					
Wieś	7	19	46	29	461
Miało do 20 tys.	5	11	41	43	142
od 21 do 100 tys.	4	10	33	52	229
101-500 tys.	4	7	31	58	232
501 tys. i więcej mieszk.	2	6	20	72	139
Region					
Północny	8	21	39	32	118
Zachodni	11	11	28	50	129
Środkowo-zachodni	2	12	35	52	184
Środkowy	3	10	37	50	211
Wschodni	3	17	49	31	161
Południowo-wschodni	6	15	36	43	181
Południowo-zachodni	5	5	35	55	219
Wykształcenie					
Podstawowe	7	19	37	36	420
Zasadnicze zawodowe	6	12	38	45	327
Średnie	2	6	38	53	365
Wyższe	1	8	29	63	92
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	0	2	39	60	72
Prac. umysł. niż. szczebla	2	5	32	60	114
Pracownicy fiz.- umysł.	3	7	36	54	50
Robotnicy wykwalifikowani	6	8	41	43	128
Robotnicy niewykwalifik.	2	12	38	44	70
Rolnicy	2	24	53	21	105
Prywatni przedsiębiorcy	2	6	34	58	53
Bierni zawodowo					
Renciści i emeryci	5	15	31	48	424
Uczniowie i studenci	5	10	55	30	51
Bezrobotni	10	15	38	37	74
Gospodynie domowe i inni	8	19	32	41	62
Dochody na jedną osobę					
Poniżej 750 tys. zł	7	23	46	25	138
750 tys. - 1249 tys.	8	17	36	40	249
1250 tys. - 1749 tys.	2	9	35	54	218
1750 tys. - 2249 tys.	7	11	39	44	220
2250 tys. i powyżej	3	8	33	56	341
Ocena własnych war. mater.					
Złe	6	15	37	42	456
Średnie	6	11	35	48	551
Dobre	1	9	43	48	196
Zainteresowanie polityką					
Duże	7	14	30	48	132
Średnie	2	11	41	45	490
Małe lub żadne	6	13	35	46	582
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	2	8	42	48	72
Raz w tygodniu	5	14	35	46	675
Kilka razy w roku	6	12	39	42	333
W ogóle nie uczestniczy	2	6	39	53	122
Poglądy polityczne					
Lewica	8	11	38	43	219
Centrum	3	11	36	50	361
Prawica	5	13	39	42	235
Trudno powiedzieć	5	13	36	46	388
Dzieci na utrzymaniu					
Do 6 lat	7	9	37	47	213
7 - 15 lat	3	12	34	51	342
16 - 19 lat	5	13	40	42	148
19 lat i więcej	6	9	40	45	134
Nie mają dzieci	5	15	37	43	623

Tabela 2. Jak Pan(i) sądzi, co w przypadku tych absolwentów najczęściej bywa głównym powodem niepodejmowania nauki? Czy: 1 - brak zdolności; 2 - brak pieniędzy; 3 - brak chęci; 4 - brak szkoły w miejscu zamieszkania; 5 - niedocenywanie wykształcenia

	(%)					Trudno powiedzieć	Liczba osób
	1	2	3	4	5		
Ogółem	8	34	29	5	17	7	653
Płeć							
Mężczyźni	6	37	29	4	18	7	327
Kobiety	11	32	29	5	16	8	325
Wiek							
do 24 lat	7	26	31	5	26	4	99
25-34	8	32	32	5	12	11	107
35-44	6	31	38	5	11	8	143
45-54	16	39	22	5	15	3	82
55-64	9	32	25	5	25	3	95
65 lat i więcej	5	45	22	5	15	11	124
Miejsce zamieszkania							
Wieś	9	36	26	8	14	7	327
Miasto do 20 tys.	12	30	29	3	23	2	81
od 21 do 100 tys.	8	35	34	2	13	8	109
101-500 tys.	3	37	27	0	24	9	96
501 tys. i więcej mieszk.	5	20	46	0	20	10	39
Region							
Północny	7	39	18	4	28	4	80
Zachodni	8	27	40	4	17	3	64
Środkowozachodni	5	47	23	7	12	5	89
Środkowy	10	24	30	4	13	20	105
Wschodni	12	35	35	5	12	0	111
Południowo-wschodni	4	40	31	4	16	5	105
Południowo-zachodni	9	28	28	5	21	11	100
Wykształcenie							
Podstawowe	6	39	25	5	17	9	268
Zasadnicze zawodowe	8	38	28	6	14	6	181
Średnie	10	25	37	4	18	7	170
Wyższe	15	27	30	0	26	3	34
Grupa społ.-zaw. pracujący							
Kadra kier., inteligencja	20	30	40	0	6	4	29
Prac.umysł.niż.szczebla	12	18	37	4	22	6	46
Pracownicy fiz.-umysł.	9	12	37	15	16	11	23
Robotnicy wykwalifikowani	5	44	23	3	14	12	73
Robotnicy niewykwalifik.	15	37	29	9	8	2	39
Rolnicy	13	41	24	8	9	5	83
Prywatni przedsiębiorcy	0	30	51	0	19	0	22
Bierni zawodowo							
Renciści i emeryci	5	39	26	4	18	8	219
Uczniowie i studenci	0	19	38	4	35	3	35
Bezrobotni	8	26	32	7	19	7	47
Gospodynie domowe i inni	8	36	22	2	21	10	37
Dochody na jedną osobę							
Poniżej 750 tys.zł	7	48	18	9	14	4	104
750 tys. - 1249 tys.	4	37	30	4	20	6	150
1250 tys. - 1749 tys.	13	28	40	6	11	3	101
1750 tys. - 2249 tys.	12	29	30	5	14	10	124
2250 tys. i powyżej	7	31	26	2	24	11	150
Ocena własnych war. mater.							
Złe	7	42	24	5	17	6	263
Średnie	9	30	34	4	15	8	288
Dobre	8	25	29	8	20	9	102
Zainteresowanie polityką							
Duże	7	19	37	1	28	8	68
Średnie	9	35	29	5	16	6	268
Małe lub żadne	8	37	28	5	15	8	316
Udział w prakt. religijnych							
Kilka razy w tygodniu	2	48	24	15	11	0	37
Raz w tygodniu	9	34	29	6	14	8	366
Kilka razy w roku	8	32	28	2	22	8	192
W ogóle nie uczestniczy	6	36	36	0	18	4	57
Poglądy polityczne							
Lewica	11	33	29	2	21	4	124
Centrum	13	28	30	6	18	5	182
Prawica	5	34	29	4	23	6	136
Trudno powiedzieć	4	41	29	5	9	12	210
Dzieci na utrzymaniu							
Do 6 lat	10	28	34	9	10	9	113
7 - 15 lat	7	32	29	8	14	10	169
16 - 19 lat	7	34	40	1	13	5	85
19 lat i więcej	12	43	24	4	13	4	74
Nie mają dzieci	7	37	27	4	19	6	354

Tabela 3. Na jakie kierunki studiów dostać się jest, Pana(i) zdaniem, najłatwiej?
 1 - Odsetek respondentów, którzy wskazali jakiś kierunek; 2 - Odsetek respondentów, którzy nie wskazali żadnego kierunku (%)

	1	2	Liczba osób
Ogółem	51	49	1218
Płeć			
Mężczyźni	51	49	564
Kobiety	52	49	653
Wiek			
do 24 lat	64	36	148
25-34	55	45	195
35-44	62	38	276
45-54	56	45	165
55-64	46	54	208
65 lat i więcej	27	73	224
Miejsce zamieszkania			
Wieś	38	63	470
Miasto do 20 tys.	58	42	143
od 21 do 100 tys.	62	38	230
101-500 tys.	57	43	232
501 tys. i więcej mieszk.	64	36	142
Region			
Północny	59	41	119
Zachodni	63	37	129
Środkowo-zachodni	41	59	187
Środkowy	45	55	216
Wschodni	56	44	163
Południowo-wschodni	54	46	184
Południowo-zachodni	50	50	220
Wykształcenie			
Podstawowe	28	72	427
Zasadnicze zawodowe	47	53	330
Średnie	73	27	368
Wyższe	87	13	93
Grupa społ.-zaw. pracujący			
Kadra kier., inteligencja	94	6	72
Prac. umysł. niż. szczebla	77	23	114
Pracownicy fiz. - umysł.	59	41	50
Robotnicy wykwalifikowani	51	49	128
Robotnicy niewykwalifik.	41	59	70
Rolnicy	37	63	105
Prywatni przedsiębiorcy	66	34	53
Bierni zawodowo			
Renciści i emeryci	36	65	434
Uczniowie i studenci	79	21	51
Bezrobotni	54	46	77
Gospodynie domowe i inni	56	44	63
Dochody na jedną osobę			
Poniżej 750 tys. zł	36	64	139
750 tys. - 1249 tys.	48	52	254
1250 tys. - 1749 tys.	51	49	220
1750 tys. - 2249 tys.	48	53	221
2250 tys. i powyżej	63	37	346
Ocena własnych war. mater.			
Źle	48	52	465
Średnie	50	50	555
Dobre	65	36	197
Zainteresowanie polityką			
Duże	68	32	133
Średnie	58	42	494
Małe lub żadne	42	58	591
Udział w prakt. religijnych			
Kilka razy w tygodniu	55	45	72
Raz w tygodniu	49	51	683
Kilka razy w roku	51	49	336
W ogóle nie uczestniczy	61	39	125
Poglądy polityczne			
Lewica	57	43	220
Centrum	61	39	363
Prawica	63	38	237
Trudno powiedzieć	33	67	396
Dzieci na utrzymaniu			
Do 6 lat	58	42	213
7 - 15 lat	59	41	345
16 - 19 lat	59	43	149
19 lat i więcej	60	42	134
Nie mają dzieci	44	56	633

Tabela 4. Na jakie kierunki studiów dostać się jest, Pana(i) zdaniem, najtrudniej?
 1 - Odsetek respondentów, którzy wskazali jakiś kierunek;
 2 - Odsetek respondentów, którzy nie wskazali żadnego kierunku
 (%)

	1	2	Liczba osób
Ogółem	63	37	1216
Płeć			
Mężczyźni	63	37	564
Kobiety	63	37	650
Wiek			
do 24 lat	80	20	148
25-34	66	34	195
35-44	75	25	275
45-54	65	35	165
55-64	55	45	208
65 lat i więcej	39	61	223
Miejsce zamieszkania			
Wieś	50	50	470
Miasto do 20 tys.	67	33	142
od 21 do 100 tys.	72	28	230
101-500 tys.	71	29	231
501 tys. i więcej mieszk.	72	28	142
Region			
Północny	68	32	119
Zachodni	72	28	128
Środkowozachodni	53	47	186
Środkowy	53	47	216
Wschodni	66	34	163
Południowo-wschodni	64	36	184
Południowo-zachodni	69	31	220
Wykształcenie			
Podstawowe	40	60	425
Zasadnicze zawodowe	61	39	330
Średnie	83	17	368
Wyższe	93	7	92
Grupa społ.-zaw. pracujący			
Kadra kier., inteligencja	97	3	71
Prac. umysł. niż. szczebla	86	14	114
Pracownicy fiz. - umysł.	74	26	50
Robotnicy wykwalifikowani	63	37	128
Robotnicy niewykwalifik.	62	38	70
Rolnicy	43	57	105
Prywatni przedsiębiorcy	76	24	53
Bierni zawodowo			
Renciści i emeryci	48	52	434
Uczniowie i studenci	94	6	51
Bezrobotni	66	34	77
Gospodynie domowe i inni	63	37	62
Dochody na jedną osobę			
Poniżej 750 tys. zł	42	58	139
750 tys. - 1249 tys.	60	40	254
1250 tys. - 1749 tys.	67	33	218
1750 tys. - 2249 tys.	60	40	221
2250 tys. i powyżej	73	27	345
Ocena własnych war. mater.			
Źle	58	42	464
Średnie	62	38	555
Dobre	76	24	196
Zainteresowanie polityką			
Duże	79	21	132
Średnie	70	30	494
Małe lub żadne	53	47	589
Udział w prakt. religijnych			
Kilka razy w tygodniu	65	35	72
Raz w tygodniu	60	40	682
Kilka razy w roku	66	34	336
W ogóle nie uczestniczy	68	32	124
Poglądy polityczne			
Lewica	69	31	220
Centrum	72	28	362
Prawica	73	27	237
Trudno powiedzieć	44	56	395
Dzieci na utrzymaniu			
Do 6 lat	69	31	213
7 - 15 lat	69	31	343
16 - 19 lat	72	28	149
19 lat i więcej	67	33	133
Nie mają dzieci	56	44	633

Tabela 5. Czy nauka w szkołach podstawowych, zasadniczych zawodowych, średnich, wyższych powinna być całkowicie bezpłatna, częściowo bezpłatna, całkowicie odpłatna? Osetki respondentów uznających, że nauka powinna być **całkowicie bezpłatna**: 0 - w żadnym z poziomów szkół; 1 - w jednym z poziomów szkół; 2 - w dwóch poziomach szkół; 3 - w trzech poziomach szkół; 4 - we wszystkich czterech poziomach szkół

(%)

	0	1	2	3	4	Liczba osób
Ogółem	9	19	13	20	38	1219
Płeć						
Mężczyźni	9	22	14	21	34	564
Kobiety	10	17	12	20	42	654
Wiek						
do 24 lat	6	23	17	18	36	148
25-34	9	23	13	20	35	195
35-44	9	19	15	22	35	277
45-54	4	14	11	25	46	165
55-64	15	16	10	21	39	208
65 lat i więcej	11	22	10	16	41	224
Miejsce zamieszkania						
Wieś	9	16	11	21	43	470
Miasto do 20 tys.	7	25	16	17	35	143
od 21 do 100 tys.	10	20	16	18	36	230
101-500 tys.	10	22	10	16	42	233
501 tys. i więcej mieszk.	12	20	14	32	22	142
Region						
Północny	12	22	13	16	38	120
Zachodni	11	22	21	18	28	129
Środkowozachodni	5	19	17	16	42	187
Środkowy	11	18	11	27	33	216
Wschodni	11	19	9	21	39	163
Południowo-wschodni	7	18	10	20	44	184
Południowo-zachodni	9	20	10	20	41	220
Wykształcenie						
Podstawowe	11	16	8	17	48	428
Zasadnicze zawodowe	9	19	16	16	41	329
Średnie	9	21	15	24	31	368
Wyższe	9	32	12	35	13	93
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier., inteligencja	9	30	15	28	18	72
Prac. umysł. niż. szczebla	9	21	8	33	28	114
Pracownicy fiz.- umysł.	4	19	19	20	37	50
Robotnicy wykwalifikowani	9	21	16	21	33	128
Robotnicy niewykwalifik.	12	12	13	24	39	70
Rolnicy	5	20	9	26	40	105
Prywatni przedsiębiorcy	17	27	15	17	24	53
Bierni zawodowo						
Renciści i emeryci	12	18	10	15	45	434
Uczniowie i studenci	3	21	15	15	46	51
Bezrobotni	4	17	16	17	46	78
Gospodynie domowe i inni	6	15	20	20	39	63
Dochody na jedną osobę						
Poniżej 750 tys. zł	5	10	8	23	54	139
750 tys. - 1249 tys.	9	16	15	18	42	255
1250 tys. - 1749 tys.	9	18	13	19	41	220
1750 tys. - 2249 tys.	10	19	9	22	40	221
2250 tys. i powyżej	12	26	14	21	27	346
Ocena własnych war. mater.						
Złe	6	15	13	24	42	465
Średnie	11	21	11	16	40	556
Dobre	13	24	16	23	24	197
Zainteresowanie polityką						
Duże	7	20	14	26	33	133
Średnie	9	21	15	21	33	494
Małe lub żadne	10	18	11	18	44	592
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	11	19	8	18	43	72
Raz w tygodniu	9	17	12	19	42	684
Kilka razy w roku	7	24	13	21	35	336
W ogóle nie uczestniczy	17	19	15	23	26	125
Poglądy polityczne						
Lewica	7	16	15	22	40	220
Centrum	11	20	18	22	29	363
Prawica	11	23	8	24	34	237
Trudno powiedzieć	8	19	9	15	49	397
Dzieci na utrzymaniu						
Do 6 lat	8	19	17	20	37	214
7 - 15 lat	7	14	13	24	42	345
16 - 19 lat	5	16	13	25	41	149
19 lat i więcej	8	13	13	26	40	134
Nie mają dzieci	11	22	11	17	39	633

Tabela 6. Średnie kwoty miesięcznej odpłatności za naukę w szkołach (w tys. zł):

	podstawowych		zasadniczych zawod.		średnich		wyższych	
	Średnia	Liczba osób	Średnia	Liczba osób	Średnia	Liczba osób	Średnia	Liczba osób
Ogółem	240	90	342	273	422	377	766	577
Płeć								
Mężczyźni	244	48	328	150	441	202	809	300
Kobiety	236	42	360	123	399	174	720	277
Wiek								
do 24 lat	364	9	263	44	333	63	633	89
25-34	242	18	448	56	487	72	823	109
35-44	268	20	348	66	415	93	814	140
45-54	335	9	428	26	464	39	818	73
55-64	181	25	298	46	403	58	725	92
65 lat i więcej	139	10	256	35	439	51	750	73
Miejsce zamieszkania								
Wieś	224	24	267	82	386	107	686	190
Miasto do 20 tys.	174	8	370	26	393	55	751	78
od 21 do 100 tys.	237	22	350	62	445	90	800	126
101-500 tys.	272	21	409	64	442	80	816	111
501 tys. i więcej mieszk.	260	15	355	29	459	45	855	72
Region								
Północny	198	12	310	34	372	42	683	63
Zachodni	101	13	305	41	308	59	672	80
Środkowozachodni	235	8	249	37	318	62	622	91
Środkowy	261	16	395	37	527	53	993	89
Wschodni	279	11	289	36	446	43	773	73
Południowo-wschodni	318	11	422	37	473	47	776	74
Południowo-zachodni	279	20	397	52	511	69	806	106
Wykształcenie								
Podstawowe	175	22	284	62	400	79	707	137
Zasadnicze zawodowe	264	30	370	85	444	117	746	165
Średnie	234	29	342	97	413	140	798	215
Wyższe	336	9	383	30	428	41	837	61
Grupa społ.-zaw. pracujący								
Kadra kier., inteligencja	369	9	352	25	382	35	771	49
Prac.umyśl.niż.szczebła	272	10	396	32	449	39	861	73
Pracownicy fiz.-umyśl.	266	3	634	10	545	18	849	28
Robotnicy wykwalifikowani	257	11	344	37	387	50	758	75
Robotnicy niewykwalifik.	260	8	297	17	463	24	824	34
Rolnicy	287	5	243	16	346	16	772	35
Prywatni przedsiębiorcy	148	6	458	18	535	22	991	31
Bierni zawodowo								
Renciści i emeryci	158	33	290	83	387	110	689	160
Uczniowie i studenci	150	1	224	12	344	18	530	25
Bezrobotni	375	2	356	14	501	26	797	38
Gospodynie domowe i inni	1034	1	450	9	460	18	724	29
Dochody na jedną osobę								
Poniżej 750 tys.zł	158	2	167	14	312	24	679	46
750 tys. - 1249 tys.	172	12	349	41	384	60	645	97
1250 tys. - 1749 tys.	206	18	323	50	366	70	735	109
1750 tys. - 2249 tys.	255	17	346	49	417	66	824	111
2250 tys. i powyżej	276	39	377	108	496	142	844	196
Ocena własnych war. mater.								
Złe	202	16	319	66	350	108	671	204
Średnie	200	53	328	142	408	179	771	250
Dobre	367	22	395	65	535	89	912	123
Zainteresowanie polityką								
Duże	352	10	303	29	400	42	714	69
Średnie	279	40	386	131	480	183	842	269
Małe lub żadne	175	40	300	113	357	152	696	239
Udział w prakt. religijnych								
Kilka razy w tygodniu	465	6	463	18	504	21	773	32
Raz w tygodniu	226	49	313	129	381	186	723	298
Kilka razy w roku	189	20	325	88	419	120	736	174
W ogóle nie uczestniczy	263	15	423	37	557	48	1027	71
Poglądy polityczne								
Lewica	197	12	300	45	477	68	838	114
Centrum	271	36	382	102	419	143	770	203
Prawica	260	27	339	61	427	81	769	125
Trudno powiedzieć	162	14	312	65	376	84	696	135
Dzieci na utrzymaniu								
Do 6 lat	349	15	422	51	443	75	852	116
7 - 15 lat	289	20	437	62	525	90	886	158
16 - 19 lat	285	8	257	24	442	38	819	67
19 lat i więcej	126	9	341	20	391	35	841	61
Nie mają dzieci	205	52	294	154	384	203	682	286